Pr. Dr.
Laurențiu Rădoi

Vartolomeu Stănescu – ierarh cult și senator patriot (II)

Activitatea în Senat. O mențiune specială se cuvine activității sale în calitate de membru al Senatului, unde a avut nenumărate discursuri și interpelări pe probleme care țineau de reforma învățământului, salarizarea funcționarilor publici, legea administrativă, introducerea divorțului în Bucovina, Constituția din 1923, dar și cu privire la Biserică, pe care a susținut-o în toate ședințele la care a luat parte. „A fost poate singurul ierarh care a dus luptă crâncenă pentru reintegrarea sfintei noastre Biserici în drepturile firești [...] Discursurile și cuvântările Prea Sfinției Sale sunt adevărate perle de gândire și oratorie ce încălzesc și înalță sufletul oricărui împietrit!”[1].

Se cuvine să pomenim, în primul rând, discursul remarcabil ținut în ședința Senatului din 25 mai 1921, la *Legea învățământului* a ministrului Instrucțiunii Publice, Dumitru P. Negulescu, când a arătat că la Râmnicu-Vâlcea a pus bazele unei „familii școlare, în care elevii sunt chemați la conferințe și coruri publice și mai ales la acte de jertfă”, propunând ca profesorii de Religie să fie numiți subdirectori, care să se ocupe mai mult de partea educativă, iar pedagogii să fie clerici, care să urmărească elevii de la începutul educației școlare până la finalizare studiilor[2]. În același an, a rostit un discurs la ședința din 28 iunie, cu privire la Legea *Casa Culturii Poporului* pentru *Fundația Culturală Principele Carol*, recomandând orășenilor exerciții de gimnastică, iar celor de la sat, recreație și multă cultură spirituală[3]. Dorind să apere demnitatea familiei, la 14 iulie, în timpul discuțiilor despre *Legea pentru introducerea divorțului în Bucovina*, a afirmat că „Biserica Ortodoxă este Biserica îngăduințelor până și a slăbiciunilor omenești, a îngăduințelor cerute în mod firesc de legea naturală și iată pentru ce Biserica aceasta e dispusă chiar în cazuri de vinovăție vădită să ierte totuși nu numai de șapte ori, ci de 70 de ori câte șapte”[4].

1 Pr. Gh. I. Barbu, „Omagiu cu prilejul zilei onomastice a Prea Sfințitului episcop D. D. Vartolomei”, în: *R*, an. XV (1936), nr. 8, p. 278.

2 †Vartolomeiu et alii, *Anuar pe anii 1921-1925...*, pp. 799-802.

3 †Vartolomeiu et alii, *Anuar pe anii 1921-1925...*, pp. 815-816.

4 †Vartolomeiu et alii, *Anuar pe anii 1921-1925...*, p. 822.

Pentru a ne da seama că ne aflăm în fața unui „misionar înăscut, conștient de darurile cu care l-a împodobit Dumnezeu”[5], este bine să notăm că, în ședința din 2 februarie 1923, a adresat diferite cereri Guvernului pentru nevoile cele mai urgente ale Bisericii și clerului ortodox: luarea de măsuri pentru construirea la sate a caselor parohiale, plata gradației cântăreților de la episcopii și mitropolii, plata indemnizației de chirie la personalul bisericesc, rezervarea în satele românești a terenurilor necesare pentru construirea de biserici, case parohiale, săli pentru activități cultural-bisericești și cimitire, dreptul la pensie al personalului bisericesc cu venituri proprii și respectarea repausului duminical[6]. După câteva zile, la 10 februarie, discutându-se despre *Legea financiară*, asigura senatorii că Biserica va îndemna pe credincioși să-și plătească impozitul către Stat, „căci altfel viața publică va fi cu neputință”, și propunea supraimpozitarea moștenirilor și introducerea impozitului progresiv, întrucât acestea au o influență negativă asupra celui care strânge averea și asupra copiilor ca receptori ai moștenirii, fiind încurajați să nu mai contribuie la binele public[7].

Este semnificativă, de asemenea, întâmpinarea sa din 6 martie 1923, la *Legea unui muzeu bisericesc* la biserica „Sfântul Visarion” din București, prin care și-a exprimat intenția de a înființa și în Oltenia o astfel de instituție[8], dar și discursul rostit câteva zile mai târziu, la 14 martie, când a revendicat introducerea obligativității muncii în textul Constituției, deoarece „munca creează și consolidează virtuțile, munca desăvârșește progresul”[9]. Tot atât de necesară i s-a părut și *Legea persoanelor morale*, propunând la 27 noiembrie să fie date „drepturi atât membrilor asociațiilor cât și oricărui cetățean de a semnala organelor judiciare, procurorului, de pildă, orice abatere din partea asociațiilor persoanelor morale”[10]. În ceea ce privește *Legea împroprietăririi*, a cerut ca Statul să rezerve terenuri pentru înființarea de cimitire și construirea unor biserici și cămine de cultură bisericească, motivând că statul francez și-a asumat această grijă chiar și după anul 1905.

Înzestrat cu darul elocinței, ierarhul râmnican a solicitat în Senat și o mai bună salarizare a clerului, „pentru a nu-i face de batjocură și a nu-i determina să aibă alte preocupări decât cele spirituale”. După opinia sa, Statul ar fi trebuit să returneze proprietățile luate în urma reformelor lui

5 D. Cristescu, *Viața și înfăptuirile…*, p. 153.

6 †Vartolomeiu et alii, *Anuar pe anii 1921-1925…*, pp. 205, 825.

7 †Vartolomeiu et alii, *Anuar pe anii 1921-1925…*, pp. 828-829; †Vartolomeiu, *Produsuri sufletești…*, pp. 243-252.

8 †Vartolomeiu et alii, *Anuar pe anii 1921-1925…*, p. 833; *Episcopul Vartolomeu Stănescu – în lumina cuvântului*, ediție îngrijită de Emilian Lovișteanul, episcop-vicar al Arhiepiscopiei Râmnicului, Editura Sfântul Antim Ivireanul, Râmnicu-Vâlcea, 2013, p. 216.

9 †Vartolomeiu et alii, *Anuar pe anii 1921-1925…*, pp. 859-860; D. Cristescu, *Viața și înfăptuirile…*, p. 168.

10 †Vartolomeiu et alii, *Anuar pe anii 1921-1925…*, p. 863.

Alexandru Ioan Cuza, sau să creeze un fond, în care să fie vărsate despăgubirile aferente sau să continue să plătească salariile, până când Biserica își va fi construit propria ei infrastructură[11]. Preocupat de situația materială a preoților, în interpelarea din 28 decembrie 1923, a demonstrat că averea bisericească este administrată de puterea laică, „în așa fel că biserica aceasta deja săracă, a trecut de la sărăcia de după 1864 la mizeria din 1923", iar salarizarea preoțimii „pare mai mult o batjocură decât o remunerare"[12]. Deoarece impozitarea veniturilor epitrahilului de către Ministerul de Finanțe cu o cotă de 12% comitea o nouă nedreptate, i-a scris acestuia să le scoată din prevederile legii, pentru a nu da „preoțimii noastre conștiința asimilării misiunii ei cu restul ocupațiilor cetățenești, care sunt de ordin lumesc"[13].

Rămânând în același spațiu de susținere a preoțimii, în martie 1935, a afirmat „egalizarea deci a preotului parohial cu toți funcționarii publici cu o aceeași cultură de ani ca ai lui"[14], apoi a propus ministrului Cultelor ca salarizarea să nu mai fie proporțională cu numărul de enoriași, ci în funcție de activitatea eparhiei și a numărului de acte intrate și ieșite prin registratură, care ar putea să indice numărul angajaților necesari și activitățile desfășurate[15]. Perseverent în acțiunile sale, a readus în discuție rolul Statului, care, deși s-a folosit de preoți în Primul Război Mondial, nu a virat în fondurile Episcopiei sale nici măcar sumele datorate, conform prevederilor finanțării cultelor: „În timpul din urmă, am fost siliți să ne cheltuim lunar și salariul de 14 mii și 147 lei la cât ni s-a redus prin curbele trecutului"[16].

Nu trebuie să trecem cu vederea faptul că numele i-a rămas scris și în actele ședinței din 28 februarie 1924, când s-a discutat despre *Legea organizării armatei*, propunând să se introducă în armată cultura, pentru educarea ostașilor, să se creeze o academie militară și să se formeze un mare sfat militar și politic, care să-l aleagă pe cel ce va conduce armata țării.[17] De asemenea, are meritul de a fi propus la *Legea comercializării* ca „Statul să-și pună în valoare bunurile pe care le crede ale sale, folosind cum am zis de la început, pentru valorificarea lor economică, energiile creatoare ale neamului", iar Consiliul superior economic să se transforme într-o Academie, care să trimită cât mai mulți tineri „pentru studierea pe larg a chestiunilor acestora în străinătate, nu numai la școlile teoretice, dar mai ales în instituțiile practice, unde să-și însușească competența trebuitoare".[18]

Deosebit de util demersului nostru este și discursul său la *Legea învățământului primar și normal*, ținut la 12 iunie 1924, prin care arată necesitatea ei, deoarece „toți copiii românilor sunt și obligați, sunt și înlesniți și sunt și reținuți să se folosească de același învățământ care, an cu an și încetul cu încetul, le va forma același suflet".[19] Deși s-a manifestat ca un fer-

11 Cătălin Raiu, *Democrație și statolatrie…*, pp. 129-130.

12 †Vartolomeiu et alii, *Anuar pe anii 1921-1925…*, pp. 889, 903, 908; †Vartolomeiu, *Produsuri sufletești…*, pp. 302-303.

13 †Vartolomeiu et alii, *Anuar pe anii 1921-1925…*, pp. 901-902; Preocuparea sa pentru drepturile clerului se constată apoi în lucrarea *Indicatorul de emerit și de răsplată al preoțimii oltene pe anul 1929, cu citarea numelui și activității fiecărui preot recompensat*. cf. †Galaction Cordun, *Personalitatea și opera…*, p. 308.

14 †Episcop Vartolomeiu al Râmnicului Noul-Severin, „Urmările sărăcirii clerului și Bisericii", în: *BO*, an. IV (1935), nr. 4, p. 239.

15 †Episcop Vartolomeiu, „Intervenția P. S. Episcop Vartolomeiu către Ministerul de Culte cu privire la susținerea salarizării preoțimii", în: *R*, anul XIV (1935), nr. 5, pp. 198-199; vezi și Cătălin Raiu, *Democrație și statolatrie…*, p. 131.

16 †Episcop Vartolomeiu, „Poate Biserica Ortodoxă Română să ne hrănească sufletele și să ne întărească virtuțile, prefăcându-ni-le în moravuri și stări ereditare?", în: R, an. XIV (1935), nr. 1, p. 3; Cătălin Raiu, *Democrație și statolatrie…*, p. 132.

17 †Vartolomeiu et alii, *Anuar pe anii 1921-1925…*, pp. 918-922.

18 †Vartolomeu, *Produsuri sufletești…*, pp. 350-368; *Episcopul Vartolomeu Stănescu – în lumina cuvântului…*, pp. 358, 369.

19 †Vartolomeu, *Produsuri sufletești…*, pp. 368-370.

vent apărător al intereselor neamului nostru, potrivit propriei mărturisiri, din cauza numeroaselor piedici care i s-au pus din partea autorităților, din 1927 a încetat să mai ia cuvântul în Senat, „unde nu a fost cestiune de bine obștesc pe care să nu o fi arătat și expus în tot cuprinsul și foloasele ei”.[20]

Alte activități. Pentru a avea o imagine cât mai complexă a activității sale, trebuie să notăm că a luat parte și la alte evenimente deosebite din viața Bisericii noastre. Scurte însemnări arată că a participat la comemorarea eroilor neamului, în Cimitirul *Cetățuia* din Râmnic,[21] iar la 14 iunie 1925 la Sibiu, la hirotonirea episcopului Grigorie Comșa al Aradului, primind mulțumiri din partea mitropolitului Nicolae Bălan, deoarece „de la unificare încoace ne-a dat tot ajutorul său la toate hirotoniile”[22]. Ulterior, remarcăm prezența sa la dezvelirea a două busturi de decani ai baroului din Craiova, în ziua de 18 octombrie 1926[23], dar și la slujba de înmormântarea a lui Ion Gh. Duca, din 2 ianuarie 1934, când a vorbit despre sprijinul dezinteresat acordat de primul-ministru Bisericii din Oltenia: „Fără să fi fost noi înscris în vreun partid politic de când existăm și până azi și fără să ne fi propus cândva înscrierea în partidul pe care l-a împodobit cu cele mai strălucite calități și virtuți, Ioan G. Duca ne-a sprijinit însă necurmat, în plinul satisfacerii lor, toate trebuințele, atât ale Eparhiei și ale reședinței Episcopale, cât și cele ale Sfintelor Mănăstiri și Schituri de sub conducerea noastră ierarhică”[24].

Considerat „ziarist al scrisului și al cuvântului”, la 6 septembrie 1934, a fost invitat din nou în capitala Băniei, la *Congresul federației presei din provincie*, unde a recomandat ziariștilor „să formeze o singură turmă cu un singur păstor: majestatea Sa regele Carol al II-lea”, pentru a răspunde cerințelor opiniei publice și propriilor interese[25]. Din alte izvoare, știm că la 19 aprilie 1936, a oficiat la Mănăstirea Turnu slujba înmormântării episcopului argeșean Nichita Duma[26], iar la 7 iunie, l-a primit pe noul ierarh Grigorie Leu în Catedrala de la Curtea de Argeș, săvârșind slujba de insta-

20 †Vartolomeu, *Cursuri misionare cu preoții din Eparhii ținute de Prea Sfințitul Episcop Vartolomei al Râmnicului Noul Severin cu începere din octombrie 1937, vol. I: Trăirea creștinismului prin fapte de folos personal și obștesc*, Editura Sfintei Episcopii a Râmnicului Noul Severin, Râmnicu-Vâlcea, 1938, p. 98.

21 Tudor Ionescu, „Din graiul apostolilor”, în: R, an. VII (1928), nr. 8, p. 293.

22 Arhim. Scriban, „Cronica bisericească. Hirotonirea Episcopului Aradului”, în: *BOR*, an. XLIII (1925), nr. 7, pp. 436-437.

23 †Vartolomeu, „Cuvântare rostită la 18 oct. a. c. în Craiova, cu prilejul desvelirii a două busturi de decani ai baroului, în marea sală a Palatului justiției din Craiova”, în: BOR, an. XLIV (1926), nr. 2, pp. 91-93.

24 †Episcop Vartolomeiu, „Cuvântarea P. S. Episcop Vartolomeiu, al Râmnicului-Noul-Severin, la înmormântarea lui Ioan G. Duca”, în: *BO*, an. II (1933), nr. 12, pp. 524-525.

25 Pr. Ioan F. Popescu, „Cronica internă. Vizita Prea Sfințitului episcop Vartolomei la Craiova”, în: *R*, an. XV (1936), nr. 9, pp. 357-358.

26 Pr. Victor N. Popescu, „Cronica internă. Episcopul Nichita al Argeșului”, în: BOR, an. LIV (1936), nr. 3-4, pp. 204-205.

lare, alături de episcopul Gherontie Nicolau al Constanței. În același an, la 31 mai, a fost prezent la slujba de hirotonire a noului episcop al Clujului, Nicolae Colan, apoi la cea a lui Nicolae Popoviciu al Oradiei[27]. Nu în cele din urmă, trebuie să precizăm că la 15 mai 1938, cu prilejul împlinirii a 520 de ani de la moartea voievodului Mircea cel Mare, a săvârșit, în prezența a numeroase personalități, slujba de reînhumare a osemintelor sale sub o lespede nouă de piatră, așezată în pronaosul Mănăstirii Cozia[28].

Pentru întrega sa activitate a fost decorat cu numeroase medalii, ce constituie azi mărturii prețioase ale meritelor lui indiscutabile: *Medalia Jubiliară Carol I, Cavaler al Ordinului Steaua României, Răsplata Muncii pentru Biserică clasa I, Medalia pentru bărbăție și credință clasa I, Steaua României în gradul de Ofițer, Coroana României în gradul de Mare Ofițer, Marea Cruce a Ordinului Coroana României, Medalia Peleș, Vulturul României în gradul de Comandor clasa II etc.*[29] Fără îndoială, suntem de acord cu preotul Gh. I. Ghia, directorul revistei *Renașterea*, care menționa astfel: „la aceste realizări nu s-ar fi putut ajunge fără o încordare personală zi de zi a P. S. Vartolomeiu și fără o stimulare permanentă a conștiinței datoriei și a colaborării preoțimii, a cărei activitate a fost organizată, controlată și îndrumată în vederea formării unei solidarități de corp și a valorificării rolului clerului în sânul societății actuale, destul de pretențioasă și de bolnavă sufletește"[30].

Retragerea preoților din politică. Un capitol însemnat în preocupările sale l-a constituit campania pentru retragerea preoților din politica vremii, pornind de la constatarea că o treime din timpul și energia lor este absorbită de chestiunile politice, ceea ce diminuează grav din obligațiile sacerdotale și misionare ce le revin, afectând imaginea Bisericii[31]. Deosebit de important a fost Congresul preoțesc ținut la Turnu Severin, în 1930, unde a vorbit despre rostul Bisericii în lume, propunând retragerea clerului, peste un an sau doi, din toate cluburile și partidele politice[32], dar și enciclica din 1 octombrie 1933, prin care a subliniat că îndemnul pentru desprinderea clerului „de cele lumești" ține de legile divine și bisericești, iar îndeplinirea lor este „atât de obligatorie pentru membrii apostolatului evanghelic, încât orice încălcare a lor își are pentru cel vinovat nu numai caterisirea din rangul de cleric, dar și anatematisirea lui din cadrul divin al Bisericii".[33] Dacă la 29 martie 1934, a cerut printr-o circulară ca fiecare preot să înainteze Episcopiei, până la 15 mai, demisia din clubul politic în care era înscris sau dovada că n-a fost membru în niciun partid, confirmată de protoiereul local, la congresul preoțesc ținut la 20 octombrie 1936, la Turnu Severin, a spus că preoții trebuie să se smulgă din politică, întrucât aceasta este otravă și școală a egoismului și a patimilor, iar la vot, ei trebuie să fie luminați de probleme economice, culturale și morale, învățături care nu sunt pe placul oamenilor politici[34].

27 Dimitrie I. Balaur, „Cronica internă. Hirotonii de episcopi", în: *BOR*, an. LIV (1936), nr. 5-6, pp. 339, 345.

28 Diac. Gh. I., Moisescu, „Cronica internă. Reînhumarea osemintelor lui Mircea Vodă cel Bătrân, la Mănăstirea Cozia", în: *BOR*, an. LVI (1938), nr. 7-8, pp. 462-465.

29 D. Cristescu, *Viața și înfăptuirile...*, p. 274.

30 Gh. I. Ghia, „Un popas de mulțumire", în: *R*, an. XV (1935), nr. 9, p. 327.

31 D. Cristescu, *Viața și înfăptuirile...*, p. 252.

32 *Episcopul Vartolomeu Stănescu – în lumina cuvântului...*, p. 23.

33 Episcop Vartolomei al Râmniculu Noului Severin, „Enciclica Episcopală, pe 1 octombrie 1933, adresată întregei noastre preoțimi oltene", în: *BO*, an. II (1933), nr. 11, pp. 459-470; D. Cristescu, *Viața și înfăptuirile...*, pp. 251-252; Petre Sperlea, *Vartolomeu Stănescu...*, pp. 87-88; Petre Sperlea, *Implicarea...*, p. 126.

34 „Știri bisericești", în: *NV*, an. VII (1934), nr. 81-82, p. 253; Petre Sperlea, *Implicarea...*, p. 126, nota 15.

Nu trebuie trecut cu vederea faptul că, la sfârșitul anului 1935, în cadrul unei conferințe a clerului oltean, le ceruse preoților să iasă din partidele politice, adoptând câteva sancțiuni pentru cei care nu ascultau: înlăturarea din băncile, căminele și sanatoriile clericale, pierderea drepturile asigurate de Societate și a rangurilor bisericești, suspendarea din serviciu și reținerea salariului pe o lună, la care se adăuga o lună de pocăință la Mănăstirea Frăsinei. În schimb, ierarhul solicita ca preoții să aibă reprezentanți în Cameră și Senat care să le apere interesele[35] și accepta ca ei să candideze pentru Parlament sau alte funcții, în județe sau în comune, dar să funcționeze numai ca preoți, având misiunea de bază să apere Biserica.[36] Ca urmare a solicitării sale, toți preoții din eparhie au semnat declarații de ieșire din partide înaintea protopopilor, ele fiind depuse ulterior la sediul Episcopiei.[37] Șocul a fost atât de mare, încât în noaptea de 1 ianuarie 1937, între orele 2 și 3, s-a comis un atentat cu două bombe de dinamită la palatul episcopal, distrugându-se în mare parte lemnăria, fierăria și geamurile din hol. Din fericire, „n-a fost atins, dar s-a ales cu o spaimă trecătoare. Se crede că atentatul e fapta comuniștilor ori răzbunarea câtorva dușmani".[38]

Conflictele cu clasa politică. Marile sale realizări au fost umbrite de numeroase conflicte cu oamenii politici locali, nemulțumiți de intervențiile sale din cadrul Senatului, dar mai ales de decizia sa de a retrage banii Episcopiei de la băncile patronate de politicienii liberali și țărăniști și de a-i depune la o bancă a Bisericii. În consecință, a fost atacat atât în presă, cât și în Parlament, fiind acuzat de lipsă de autoritate în eparhie, de gestionarea frauduloasă a fondurilor Episcopiei, de persecutarea arhiereului-vicar Nifon, de vânzarea funcțiilor de preot, în urma unor contribuții bănești necuvenite, de implicare politică și colaborare cu legionarii[39]. Un rol important în aceste atacuri l-a avut prefectul de Dolj, Constantin

35 „Știri bisericești", în: *NV*, an. VIII (1935), nr. 95-96, pp. 347-348; Episcop Vartolomeiu al Râmnicului Noul Severin, „Preotul în politică. O lămurire a P. S. Sale Episcopului Vartolomeiu", în: *BO*, an. V (1936), nr. 1-2, pp. 8-10; Petre Sperlea, *Vartolomeu Stănescu...*, pp. 102-103.

36 Prof. Dr. Sorin Oane, „Este vinovat Vartolomeu Stănescu de desființarea Episcopiei Râmnicului din 1939?", în *Activitatea cultural-duhovnicească...*, p. 152.

37 George Enache, „Episcopul Vartolomeu Stănescu, promotor al «creștinismului social» în România interbelică", în *Activitatea cultural-duhovnicească...*, p. 78.

38 „Știri bisericești", în: NV, an. X, ianuarie-februarie 1937, nr. 109-110, p. 21; Episcop Vartolomeiu, „Excelenței Sale Domnului Ministru de Interne Iuca", în: *BO*, an. V (1936), nr. 12, p. 457. (Într-o telegramă din 2 ianuarie 1937, trimisă ministrului de Interne, episcopul îl înștiințează „de conspirația împușcării mele la botezul copilului lui Petre Lupu", când a intervenit Jandarmeria din Craiova).

39 Petre Sperlea, *Vartolomeu Stănescu...*, pp. 33, 90, 95-96; George Enache, *Conștiința creștină în modernitate. Chipuri și fapte*, Editura Muzeul de Istorie Galați, Cluj-Napoca, 2004, pp. 174-175; În februarie 1936, a fost acuzat de incorecta administrare a fondurilor obținute cu ocazia pelerinajului de la Maglavit. vezi și George Enache, *Episcopul Vartolomeu Stănescu...*, p. 78.

Milcoveanu, membru al Adunării Eparhiale,[40] care a acuzat administratorii Episcopiei de abuzuri, prin transferări ilegale de preoți și înființări de noi parohii, reproșându-i episcopului că a cumpărat cu bani mulți moșii la Orlești, în județul Vâlcea, și Budești, în Argeș, pentru Episcopie. În ședința Camerei din 2 aprilie 1936, cu ocazia discutării proiectului de lege a clerului, deputatul I. Plessia a făcut o prezentare a „stării de anarhie" de la Centrul eparhial, cerând, printre altele, trimiterea ierarhului în fața unei comisii medicale pentru a se vedea dacă are discernământ, iar dacă s-ar fi dovedit, urma să fie trimis în judecata Sfântului Sinod și a Înaltei Curți de Casație[41].

Numeroasele controale financiare n-au arătat însă nicio încălcare a legii, toate învinuirile fiind „găsite absolut neîntemeiate",[42] precum și acuzația de vânzare a posturilor de preoți care s-a dovedit la fel nejustificată, întrucât daniile celor hirotoniți sau transferați au fost destinate spre ajutorarea, la cerere, a preoteselor văduve și a copiilor orfani ai preoților din școlile secundare.[43] Cât privește acuzația de însușire frauduloasă de bani, episcopul învinuit a adus argument daniile personale făcute până în anul 1936, care însumau 4.773.060 lei. Pe lângă aceste donații, a dispus, ca după moartea sa, printr-un testament întocmit la București, în februarie 1936, întreaga avere să revină Episcopiei, în scopuri caritabile[44]. Acuzat de simpatii cu Garda de fier, în aprilie 1938, a răspuns că nu are legături cu această organizație și declara patriarhului că dorește ca, printr-o circulară specială, să înlăture „pentru totodeauna convingerea opiniei publice din țara noastră, de a fi fost vreodată nu numai legionar activ în «Totul pentru țară», dar în niciun partid politic". Totodată, a cerut tuturor partidelor politice din țară dovada înscrierii sale în vreun partid[45].

40 „Cuvântarea P. Sf. Episcop D. D. Vartolomeiu ținută la Adunarea Eparhială Extraordinară de la 1 iulie 1928", în: *R*, an. VII (1928), nr. 11, pp. 401-403. Milcoveanu considera operele ierarhului un fel de nebunii personale, iar adunările și congresele niște poveri grele de purtat de către preoțime și necerute de popor.

41 Petre Sperlea, *Vartolomeu Stănescu…*, pp. 90-91; „Știri bisericești", în: *NV*, an. IX (1936), nr. 101-102, p. 77. (60 de deputați l-au acuzat că amenință ordinea publică în Oltenia și a făcut abuzuri în conducerea eparhiei, cerând trimiterea sa în judecata Sfântului Sinod și controlul averii ce o are. Toată preoțimea olteană însă a cerut să nu se dea curs reclamațiilor, întrucât erau neîntemeiate.).

42 În adresa cu nr. 4.095 din 1932, Consiliul central bisericesc, sub semnătura patriarhului Miron Cristea, constată textual: „Nu s-au descoperit și nu există la eparhia Râmnicului Noului Severin nicio fraudă băneas-că, comisă cu rea credință constatată, atât în ce privește fondurile de la stat, cât și cele proprii eparhiei". cf. C. Nicolau Stroești, „Cavalerii apocaliptici și fii satanei. Studiu documentar și rechizitoriu", în: *Semnele timpului în Biserica noastră. Publiație specială pentru cazuri extraordinare*, oct.-noi. 1936, nr. 22, pp. 49, 110.

43 †Vartolomeiu, „Lămuriri către popor și către adunarea eparhială Olteană, asupra învinuirilor aduse de D-l Colonel Milcoveanu și de ziarul «Curentul», împotriva Prea Sfințitului Episcop Vartolomeiu", în: *R*, an. VIII (1928), nr. 7, p. 243.

44 Petre Sperlea, *Vartolomeu Stănescu…*, p. 33, 94-95, 258-259; Cătălin Raiu, *Democrație și statolatrie…*, pp. 149-150; C. Nicolau Stroești, *Cavalerii apocaliptici…*, p. 55. (Donațiile primite la transferări și numiri au fost stabilite de toată preoțimea eparhiei cu ocazia dării de seamă a Societății Renașterea, încasându-se până în 1928, când Adunarea eparhială a decis să se renunțe la ele.).

45 Petre Sperlea, *Vartolomeu Stănescu…*, pp. 75, 103; Vartolomeu a susținut finalizarea Bisericii Sfântul Ilie de la Drăgășani de către legionari și a binecuvântat taberele de muncă legionare de la mănăstirile Arnota

În apărarea sa s-au ridicat atunci numeroase personalități ale vremii, precum C. Nicolau Stroiești, care a demonstrat netemeinicia acuzațiilor, arătând că în urma numeroaselor controale efectuate nu s-au constatat neregulile financiare susținute de așa-zisa „bandă conspirativă", care lucrea împotriva ierarhului[46]. La rândul său, preotul deputat D. G. Popescu a afirmat în ședința Adunării deputaților din 2 martie 1933 că banii încasați au fost întrebuințați de episcop în operele bisericești, fapt recunoscut de preoții din întreaga țară. Lor li se adaugă poetul Octavian Goga[47], dar și filosoful Nae Ionescu, care a afirmat: „Eu cred că prea Sfințitul Vartolomeu nu are nevoie de apărarea noastră [...] Prea Sfinția Sa este unul din puținii noștri înalți ierarhi, care lucrează în adevăr în Eparhia lui. Deci, dacă există o activitate pastorală, ale cărei roade se văd, Prea Sfințitul este apărat împotriva oricărui atac prin chiar această activitate"[48]. De asemenea, nu se cuvine să omitem credincioșii din eparhie, profesorii Seminarului Teologic din Râmnicu-Vâlcea și stareții așezămintelor monahale, care i-au scris regelui, patriarhului și ministrului Instrucțiunii și Cultelor, cerându-le să se ia măsuri „contra rătăciților sau interesaților bârfitori"[49].

Retragerea la Mănăstirea Bistrița. Eforturile deosebite făcute de-a lungul vieții l-au dus la șubrezirea sănătății, care l-a determinat să-și ia un concediu de doi ani, din 1 noiembrie 1938 până la 1 noiembrie 1940, când i s-a aprobat pensionarea. Astfel, „după o păstorire îndelungată și rodnică în multe fapte de folos obștesc pentru turma cea duhovnicească"[50], a fost nevoit să se retragă din funcție, la Bistrița, unde își ridicase o casă[51], trăind într-o atmosferă de rugăciune, în compania cărților aduse din Paris. Întrucât și-a menținut calitatea de senator, la 5 august 1939 și-a justificat absența la depunerea jurământului, invocând plecarea din țară, în urma unui concediu acordat de regele Carol al II-lea, situația financiară, precum și hotărârea de a se pensiona[52]. În această perioadă fusese în repetate rânduri la Paris, studiind limbile engleză, germană și italiană pentru ca scrierile sale să fie accesibile comunității științifice internaționale[53].

Trebuie totuși subliniat că înainte de a părăsi scaunul episcopal, la 9 iulie 1938, a solicitat primului-ministru al țării, patriarhul Miron Cristea, emiterea unui decret-lege prin care să treacă în proprietatea Episcopiei clădirea ridicată pe terenul Mănăstirii Bistrița, împreună cu mobilierul și biblioteca sa, precum și cavoul familiei, toate estimate la suma de 3.594.000 lei, rezervându-și doar dreptul de folosință viageră asupra construcției și asupra terenului aferent. Drept urmare, la 3 august,

și Mamu, iar la 13 februarie 1937, a făcut parte din soborul care a săvârșit la București slujba înmormântării legionarilor Ion Moța și Vasile Marin. cf. Sorin Oane, *Este vinovat...*, p. 153; Dumitru Bondoc, „Episcopul Vartolomeu Stănescu (1875-1954", în *Studii Vâlcene*, serie nouă, 2015, nr. IX (XVI), pp. 161-163.

46 C. Nicolau Stroești, *Cavalerii apocaliptici...*, pp. 109-110. (Această bandă „a organizat o rețea infernală de intrigi, de calomnii și de insulte nedemne împotriva episcopului Vartolomeu al Râmnicului pe care-l acuză de nereguli gestionare și de propagandă subversivă".).

47 Petre Sperlea, *Vartolomeu Stănescu...*, pp. 95, 100-101.

48 C. Nicolau Stroești, *Cavalerii apocaliptici...*, p. 47.

49 Pr. St. Pârligras, „Protest adresat Majestății Sale regelui la Palatul Regal, București", în: *BO*, an. II (1933), nr. 4, p. 160; „Telegramă înaintată de către Stareții și Starețele sf. Mănăstiri și Schituri din Oltenia, Majestății Sale Regelui Carol al II-lea, Înalt Prea Sfințitului Patriarh Dr. Miron Cristea, D-lui Ministru al Instrucțiunii și Cultelor, ca protest contra campaniei de presă și parlament, contra P. S. Episcop D. D. Vartolomeiu", în: *BO*, an. II (1933), nr. 4, p. 163.

50 Diac. Gh. I. Moisescu, „Cronica internă", în: *BOR*, an. LVII (1939), nr. 1-2, pp. 99-100. Concediul i-a fost acordat prin decretul lege nr. 2.751/938.

51 Niculae Șerbănescu, *Ierarhii plaiurilor oltene...*, pp. 353-354.

52 Petre Sperlea, *Vartolomeu Stănescu...*, pp. 35-36.

53 ARHIVA CNSAS, Fond Informativ, *Scrisoare a lui Bartolomeu Stănescu către Vasile Tivig, 17 ianuarie 1939*, dosar nr. 53.328, fila 133, apud Mihai-Liviu Barboșelu, „Vartolomeu Stănescu", în: România Documente, 8 august 2015, https://fdocumente.com/document/vartolomeu-stanescu.html, accesat la 1 octombrie 2020.

regele a amis un decret care îi prevedea dreptul „de a avea folosința vilei ce a construit în mănăstirea Bistrița, proprietatea ei trecând după moarte eparhiei”[54]. Dintr-un scurt istoric al așezământului, aflăm că vizitatorii vor găsi aici „biblioteca unui învățat, care nu poate aparține decât numai unei țări cu stadiu înaintat de civilizație”. A trăit în chinovia olteană, „între cărți, element propriu firii sale”[55], până la 2 noiembrie 1954, când, după o boală îndelungată, a trecut la cele veșnice, fiind înmormântat în ziua de 4 noiembrie, în cavoul de lângă casa personală[56]. În semn de respect, în 1987, arhimandritul Veniamin Micle a construit o terasă din zid de piatră în jurul cavoului și l-a împrejmuit cu gard de fier, lucrat artistic.

Schiță de portret. Personalitatea episcopului Vartolomeu Stănescu a fost foarte apreciată în vremea lui, rămânând până azi câteva descrieri sugestive, dintre care reținem în primul rând pe cea lăsată de Nae Ionescu: „Prea Sfințitul Vartolomeu este un om de carte, lucru destul de rar în biserica noastră; și mai pe urmă, un om de acțiune. Prea Sfințitul face ceva în Eparhie. Este o vastă activitate de cultură, începută pe baze largi și dusă cu multă voiciune”.

În mod special trebuie să avem în vedere apoi consemnările din ziarul *Cuvântul*, pe când era acolo poetul Nichifor Crainic: „În lumea bisericească, Prea Sfinția Sa Episcopul Vartolomeu Stănescu își are un loc bine stabilit, ca un cărturar de seamă, ca un filosof al Bisericii și ca unul ce năzue, din toate puterile, spre inovații menite să înalțe clerul. Orator de mare talent, luptător destoinic, Prea Sfințitul Vartolomeu al Râmnicului a crezut nimerit să înceapă ofensiva culturală pe temeiul bisericesc, în eparhia în care este prinț și soldat al lui Christos. Sunt câțiva ani de când Prea Sfinția Sa și-a chemat oile sale, preoții, la o muncă ale cărei amănunte le schițează. Preoțimea, la glasul ierarhului, a răspuns până la unul”.

Se cuvine să evocăm aici și descrierea lăsată de Pamfil Șeicaru în ziarul *Curentul*: „Unul din puținii ierarhi învățați ai Bisericii noastre ortodoxe, o inteligență vioaie, animând o cultură variată și temeinică, ce-și găsește expresia într-un real talent oratoric, era socotit episcopul Vartolomeu, ca o mare speranță a Bisericii și puțin a lipsit ca să nu fie ales, în 1919,

54 Petre Sperlea, *Vartolomeu Stănescu…*, p. 36; La Bistrița a fost monitorizat de Securitate prin informatori din rândul sătenilor. Deseori își petrecea timpul în compania artistului Constantin Popian, care avea casa lângă poarta mănăstirii, pentru a discuta în special evenimentele politice ale vremii. A se vedea Dumitru Bondoc, *Episcopul…*, pp. 164-165.
Începând cu luna septembrie 1923, la inițiativa ierarhului, Constantin Popian și colaboratorii lui au înființat o echipă de teatru stabilă a Episcopiei, care și-a desfășurat activitatea până spre anii 1938-1940. cf. Ion Soare, „Cultura. Perioada contemporană”, în: *Enciclopedia Județului Vâlcea*, vol. II, coord. prof. dr. Ion Soare, Editura Fortuna, Râmnicu-Vâlcea, 2012, p. 127.

55 Pr. Em. Ned., „Episcopul Vartolomeu Stănescu”, în: *MO*, an. VI (1954), nr. 11-12, pp. 670-671; Veniamin Micle, *Mănăstirea Bistrița olteană…*, p. 66.

56 Petre Sperlea, *Vartolomeu Stănescu…*, p. 37, nota 52 (A fost diagnosticat cu reumatism nevritic).

Mitropolit primat [...] dar și fără această alegere, Prea Sfințitul Vartolomeu rămâne o temută autoritate în Sinod și în complexul vieții bisericești"[57].

Personalitatea sa a atras atenția și lui Teodor Păcescu, directorul publicației *Noua Revistă Bisericească*, care avea să-l prezinte: „Publicist. Prin surprindere, monah. La început o enigmă. La mijloc, o întrebare. La sfârșit o explicare. Mai norocos decât ar fi crezut: Cârmuiește, în stat, biserica. Încearcă profesoratul. Ajunge la episcopat. Când prea mare în planuri, când prea legat de socoteli. Alternanța rapidă de iarnă și vară, te ceartă și te sărută în aceeași zi. Se teme de critici și de-nchipuite conspirații. Persistă în planuri, dar cedează în conflicte. Când prea democrat printr-o moștenire ierarhică, când prea autocrat printr-o misiune evanghelică. Prezent unde trebuie, P. S.Vartolomeu apare: În Sinod ca lider, în Senat autonomist. În opinia publică, ca măsurător al creștinismului cu filosofia și știința. Clerical exagerat, trăiește în evul mediu. Autoritar, impune metoda comandată în colectivitate. Organizator de concepție, comandă prin comandanți în subordine. Temut și iubit, apărat și criticat, zidește, în Oltenia, cetatea puterii clericale. Ca meșterul Manole, rămâne în zidire"[58].

Nu trebuie să-l trecem cu vederea pe C. Nicolae Stroești, care propunea „un meeting de protestare și organizarea unei ligi cetățenești, de apărare a unui om de valoarea și de meritele episcopului Vartolomeiu, expus aproape zilnic atacurilor nerușinate și criminale care se produc de la tribuna parlamentului prin broșuri și prin foile de scandal, alimentate de dușmanii bisericii și ai cauzei noastre naționale". Pentru acesta, vlădica Vartolomeu „este o podoabă a Bisericii și o mândrie a neamului, iar Oltenia îl revendică, ca pe un vrednic fiu al ei. Opera așa de uriașă și cu rezultate atât de minunate merită o singură răsplată «recunoștință națională»!"[59].

Chipul său avea să fie surprins în linii mari și de colaboratorii sau preoții care i-au stat în preajmă în slujirea eparhiei oltene. Astfel, pentru episcopul-vicar Galaction Cordun, episcopul de la Râmnic „este bărbatul unic al Bisericii noastre, darul cel mai scump și neprețios, hărăzit de Pronie împrejurărilor noastre bisericești din trecut și de azi. În sânul Bisericii noastre, în viața noastră bisericească și social-națională, P. S. Vartolomeiu Stănescu întrupează, în chip neîntrecut, pe cugetătorul, pe îndrumătorul, pe realizatorul și pe misticul. P. S. Sa este filozoful creștin, oratorul, scriitorul, poetul, preotul și izbânditorul fericit în cele mai grele probleme și acțiuni ale bisericii și neamului în vremuri vitrege, trasând dâre puternice și creând curentele cerute de vreme pentru ridicarea și întărirea Bisericii

57 C. Nicolau Stroești, *Cavalerii apocaliptici...*, pp. 47-48; Petre Sperlea, *Vartolomeu Stănescu...*, pp. 38-39.

58 Teodor Păcescu, *Fotografii ortodoxe*, Editura Noii Reviste Bisericești, București, 1930, pp. 17-18, apud Cătălin Raiu, *Democrație și statolatrie...*, p. 193.

59 C. Nicolau Stroești, *Cavalerii apocaliptici...*, p. 112.

și neamului [...] Caracteristica P.S. Sale este voința, statornicia, caracterul, neabaterea de la țel. Pătruns în toate fibrele ființei sale de misiunea ce avea și are de împlinit, s-a prezentat și îl vedem tot mereu însuflețit de frumusețea Evanghelică, a sentimentelor sfinților ca și de frumusețea idilică a sentimentelor omului, stări sufletești, din care își trage tăria desăvârșită și neegalată a luptelor pentru ideal în Biserica noastră"[60].

La toate aceste mărturii, se cuvine să o adăugăm și pe cea a preotului Constantin Stănică, președintele Comitetului central al Societății *Renașterea*, care, cu prilejul împlinirii vârstei de 60 de ani, menționa despre episcopul sărbătorit: „Cu timp și fără timp azvârle pretutindeni sămânța reîncreștinării după Sfintele Scripturi, sfătuiește, îndeamnă, mustră și pe clerici și pe mireni și se ridică cu toată energia contra acelor ce caută să-i știrbească autoritatea [...] Succesul Prea Sfinției Sale se datorește în mare parte pe lângă tenacitățile caracterului și vioiciunii, marei sale sensibilități și spiritului pătrunzător, știind să se strecoare în suflete, să le captiveze și să le predomine [...] Entuziasmat până la înflăcărare, hotărât, energic și sever, nu se dă în lături din fața primejdiei. Se întristează și se bucură, se indignează, e cuprins de milă, e duios și ironic, se roagă și satirizează, e cuprins de teamă și de speranță, e blând și iertător. Cu un cuvânt toate constrastele se observă la această inteligență sclipitoare, la această pătrundere ascuțită până la cea mai fină sensibilitate și la această voință de fier în urmărirea țintei sale"[61].

Din această prezentare succintă a activității sale, ne putem ușor convinge că a fost o mare personalitate ecleziastică, un bun organizator și păstor de suflete, dar și un eminent teolog și om politic, care a militat în permanență pentru drepturile legitime ale neamului nostru. Fără îndoială că ar fi obținut rezultate mult mai remarcabile, dacă nu s-ar fi retras mai devreme decât era cazul din scaunul ierarhic. Socotim potrivit să încheiem rândurile de față cu încrederea că pe viitor vor apărea și alte lucrări, care îi vor cinsti memoria și vor scoate la lumină realizări necercetate până azi, așezându-l în rândul marilor ierarhi care au păstorit cu demnitate Eparhia Râmnicului.

60 †Galaction Cordun, *Personalitatea și opera...*, pp. 303-306.

61 Pr. C. Stănică, „Prea Sfințitul Episcop D. D. Vartolomeiu ca om de temperament, de știință teologică și de virtuți creștine", în: *R*, an. XIV (1935), nr. 9, pp. 319-321.